

Міфи і символи сталінського режиму часів Другої світової війни

Розглянуто міфи і символи сталінського режиму у роки Другої світової війни. Розкрито їх злочинний за своєю сутністю характер.

Ключові слова: війна, міф, символ, сталінський режим.

Considered myth sand symbols of the Stalin regime during the Second World War. Reveals their essentially criminal in nature.

Key words: war, myth, symbol, Stalin regime.

Друга світова війна і міфи та символи сталінського режиму органічно взаємопов'язані речі. Це питання в науковому аспекті практично майже не вивчалась. Тому, враховуючи якої великої крові наших солдатів коштували ці міфи і символи, його слід не просто проаналізувати, а й зробити практичні висновки із урахуванням нинішньої війни на Сході України.

Особливо яскравим і в той же час зловісним міфом того періоду є міф нібито керівництву СРСР вдалося виграти час у протистоянні з нацистською Німеччиною, зміцнити свою обороноздатність і навіть налагодити з нею дружні стосунки, підписавши Пакт про ненапад 23 серпня 1939 р. Відомі тепер секретні протоколи до нього свідчать про домовленість Сталіна і Гітлера щодо загарбання багатьох країн. А громадськості СРСР радянська пропаганда цей злочин сталінізму подавала як велике досягнення влади і дипломатії, яке народи убезпечило від війни. В. Павлов (перекладач Сталіна) згадував, що Сталін прямо почав розмову з Ріббентропом із зазначенням лінії розмежування сфер впливу. Пропозиція німецького уряду полягала в тому, що лінія розподілу Європи мала проходити по території Польщі: по Віслі і Нареву; Прибалтики – по Двіні, залишаючи за німцями Литву і навіть західну частину Латвії. Сталін не погодився і став вимагати для СРСР незамерзаючі латвійські порти Лібаву (Лієпая) і Віндаву (Вентспілс). Телеграма про згоду Гітлера прийшла о 22 годині 05 хвилин за московським часом. О 2 годині 30 хвилин ночі 24 серпня Пакт про ненапад між СРСР і Німеччиною було підписано. Але для того, щоб встигнути опублікувати його в ранкових газетах, вирішили поставити дату 23 серпня. Цей документ, попри всі радянські міфи про нього, фактично був актом свавільного поділу Європи на «сфери інтересів» і відкрив шлях Гітлеру для розв'язання Другої світової війни [1, с. 354 - 355].

Створений радянською пропагандою, міф про «досягнення» радянської дипломатії існував багато десятків років.

А результатом було те, що 1 вересня 1939 року Німеччина напала на Польщу. Почалася Друга світова війна. Натомість міф про агресора Гітлера і «миротворця» Сталіна протягом війни і після отруював свідомість цілих поколінь. Адже насправді агресорами були обидва диктатори .

На початку війни радянським пропагандистським апаратом був інспірований новий міф про нібито визвольний похід Червоної армії в Західну Україну, яка тоді входила до складу Польщі. 10 вересня 1939 року, як поінформував Берлін

німецький посол граф фон Шуленбург, на його запит до радянського керівництва прискорити введення військ у Польщу Молотов відповів, що керівництво СРСР чекає подальшого просування німецьких військ і тоді зможе пояснити своєму народові, що в результаті німецької загрози воно змушене прийти на допомогу Західній Україні і Західній Білорусі. Одночасно розпочалася масована пропаганда у радянській пресі проти Польщі, зокрема із звинуваченнями польської влади у знущаннях над українцями і білорусами. У той саме час укладення перемир'я 16 вересня з Японією дало можливість вже 17 вересня Червоній армії перейти польський кордон, що було фактично вступом СРСР і Української РСР, як його складової частини, у Другу світову війну.

22 вересня 1939 року бойові дії проти Польщі було закінчено, а на знак солідарності із союзниками провели спільний військовий парад у Брест-Литовську, який прийняли генерал Гудеріан і комбриг Кривошеїн 30 вересня 1939 року.

Отже, внаслідок поділу Польщі до СРСР відійшло 202 тис. 69 кв. км етнічних українських земель з населенням у 13,2 млн осіб. Договір про Дружбу і кордони 28 вересня підписали з таємними протоколами до нього. Згідно з якими кордон перенесли на схід від ріки Вісли до ріки Буг, за що уряд Німеччини дав згоду на входження у сферу впливу СРСР Литви та підтвердив входження західнобілоруських і західноукраїнських земель до складу СРСР. Крім того, вирішувалася доля Бессарабії і Буковини. Остаточні наслідки війни з Польщею і розвиток подальших подій було обговорено на таємній зустрічі Гітлера і Сталіна у Львові 17 жовтня 1939 року. Результатом міфу про визвольний похід Червоної армії було те, що протягом 1939 – 1940 років було репресовано, здебільшого депортовано без суду і слідства, майже 1,2 млн населення Західної України. На листопад 1940 року із цих районів виселили, за неповними даними 1 млн 173 тис. 170 осіб [2].

Суцільною міфологізацією позначений і період німецько-радянської війни як складової частини Другої світової війни. Почнемо зі слів «віроломний напад», «без оголошення війни», які переходили із підручника в підручник, хоча посол Німеччини в СРСР граф фон Шуленбург ноту про оголошення війни вручив наркомом закордонних справ В. Молотову.

А перед цим, у ніч на 22 червня, фактично уже 22 червня, о 4-й ранку Сталіна по телефону проінформував генерал Г. Жуков, що німецька авіація піддала бойовим ударам Мінськ, Київ, Севастополь, Вільнюс, інші міста.

Коли члени Політбюро за вказівкою Сталіна зібралися в Кремлі, тиран сказав: «Свяжитесь с германским послом..., Молотов вышел...». Вернувшись, нарком иностранных дел глухо видавил: Посол сообщил: германское правительство объявило нам войну... - Формальный повод стандартный: «националистская Германия решила предупредить готовящееся нападение русских...» [3, с. 152 – 153]. Насправді СРСР готувався напасти на Німеччину 12 липня 1941 року.

За міфом про «віроломний напад» йде наступний – «Велика Вітчизняна війна», хоча достатньо відомо, що автором цього терміну є О. Ярославський (Губельман) у статті газети «Правда» від 23 червня 1941 р.

Міфи і символи супроводжували весь період, а сумнозвісний Ярославський, будучи головним редактором журналу «Безбожник», аж до його закриття з

ініціативи Сталіна у 1943 році, отруював свідомість мільйонів людей найстрашнішою атеїстичною пропагандою – антирелігійними міфами, що аж ніяк не сприяло згуртуванню сил віруючих людей для боротьби з ворогом. Після закриття цього журналу і усунення безбожника Ярославського віруючі люди почали віддавати останні кошти на будівництво танкових колон, авіаескадрилій тощо на допомогу Червоній армії. Антирелігійні міфи і символи про «Велику Вітчизняну війну», свідомо сприяли духовному розколу суспільства. Нагадаємо, що з 1917 року із діючих Україні 1710 церков і 23 монастирів у 1940 році залишилося лише 2 церкви та жодного монастиря [4, с. 44].

Черговий міф сталінського режиму про те, що весь народ піднявся на священну війну з ворогом. Як це могло бути, коли десятки мільйонів людей були знищені Голодоморами і в катівнях НКВС, сиділи у сталінських концтаборах, і сотні тисяч кривавих чекістів їх охороняли. А як могли жителі України підтримувати кривавий сталінський режим після масових репресій передвоєнних років і Голодомору-геноциду 1932 – 1933 рр.? Звичайно вони підтримували ОУН-УПА, які боролися як з німецькими, так і радянськими окупантами.

Міф «вітчизняна» взяли по аналогії з Вітчизняною війною 1812 року. «Але ці війни дуже відрізнялись. Проти наполеонівської армії було мобілізовано весь народ, навіть кріпаків, які потім поверталися до своїх поміщиків...Що це за Вітчизняна війна, якщо вона узурпувала право називати героями одних, а зрадниками інших?»[5, с. 9].

І яка це «Вітчизняна війна», коли в ці страшні роки були видані людоїдські накази сталінського режиму № 001919 від 12 вересня 1941 року, № 270 від 16 серпня 1941 року і № 227 від 28 липня 1942 року. Самі за себе говорять слова одного з них, а саме № 270 від 16 серпня 1941 року.

«1. Командирів і політпрацівників, які під час бою зривають із себе знаки розрізнення і дезертирують у тил або здаються в полон ворогу, вважати злісними дезертирами, сім'ї яких підлягають арешту, як сім'ї дезертирів, які порушили присягу і зрадили свою Батьківщину. Зобов'язати всіх вищих командирів і комісарів розстрілювати на місці подібних дезертирів із комскладу...»[6, с. 49].

Але цей наказ «удосконалив» ще один людоїд, якого сталіністи називають «геніальним» полководцем і міфи про якого живуть, на жаль, і понині. Прізвище цього людоїда, який залив солдатською кров'ю поля битв і навіть наказував розмінювати мінні поля, посилаючи на них піхоту – Г. Жуков, якого язик не повертається назвати полководцем. М'ясником, людоїдом, катом, можна, полководцем – ні. На відміну, наприклад, від маршала К. Рокоссовського і генерала І. Черняхівського, які відносилися до солдатів, як до людей, а не як до «гарматного м'яса». Ні у своїх мемуарах, ні у багаточисельних інтерв'ю цей кривавий воєначальник ніколи не згадував телеграму № 4976 від 28 вересня 1941 року, автором якої він був командуючи Ленінградським фронтом у вересні 1941 року. Її варто процитувати: «разъяснить всему личному составу, что все семьи сдавшихся врагу будут расстреляны » [7, с. 15].

Страшна ціна міфів сталінців про Жукова. Його розвінчання сприяє і те, як він розпорядився долею близько 300 тис. юнаків, яких мобілізували польові

військкомати у 1943 році під час битви за Дніпро і визволення Києва. Коли постало питання про озброєння й обмундирування новобранців під час наради у с. Требухові, він заявив: «У чому прийшли, у тому і воювати будуть. Всі вони зрадники! Чим більше в Дніпрі потопимо, тим менше до Сибіру після війни засилати доведеться» [8, с. 389].

І останнім штрихом до міфу про Жукова і таких, як він, «блискучих» полководців (це Конєв, Єременко, Голіков, Ватутін, Тимошенко, Ворошилов, Будьоний та ін.) є невідомі сторінки про нього як мародера. Коли МДБ СРСР у ніч з 8 на 9 січня 1948 р. провело обшук на квартирі Жукова в Москві й на дачі у підмосковному селищі Рубльовому, було виявлено: «24 годинники (у тому числі 17 золотих), 15 золотих кулонів, золоті портрети та ін.; дорогоцінних тканин – понад 4000 метрів; хутра соболиного та ін. – 323 шкурки, шевро – 35 шкір, дорогих килимів і гобеленів, вивезених із палаців Німеччини – 44; цінних картин (у тому числі з Потсдамської галереї) – 55; 7 великих ящиків дорогих сервізів; 2 ящики срібних гарнітурів столових приборів. На дачі було 50 великих скринь з добром...» [9, с. 17].

Отакий «полководець» Г. Жуков, як зазначив автор у документальному фільмі «Ціна Перемоги» (2006), «з одного боку встеляв солдатськими тілами поля битв, а з іншого боку звичайний мародер».

Саме розвінчання міфу про «блискучого полководця» Г. Жукова допомагає розвінчати більшість сталінських міфів про «блискучу» Перемогу, про мінімальну кількість втрат (військові безповоротні втрати СРСР за останніми підрахунками становлять 31 млн; німецькі на східному фронті – близько 2 млн, на кожного вбитого німця припадає 14 – 15 наших солдатів) та інші міфи і символи Другої світової війни, які придумали сталінські міфотворці. Аналогічного змісту є міф про маршала Конєва. Як він воював свідчить один приклад. У січні-квітні 1942 року, як командувач Калінінським фронтом, він так «блискуче» ним командував, що майже весь особовий склад фронту відправив на той світ. На початок операції, а мова йде про бої під Ржевом і Вязьмою у з'єднаннях фронту нараховувалося 346 100 військових, втрати ж становили 341 226 осіб [10, с. 15].

Так же «блискуче» воював і підопічний Жукова, генерал, Герой Радянського Союзу Крюков. Командуючи 2-м гвардійським (ще один сталінський символ) корпусом під Сичевкою у 1942 році цей генерал примудрився майже весь його особовий склад покласти на полі бою. Сам він згадував: «Наказание за это могло быть самым суровым, но Жуков ограничился лишь внушением. Бабы новых нарожают». Він же, будучи пізніше начальником госпіталю, там «содержал самый настоящий бордель для обслуживания высоких чинов, сотрудиц которых за «высокие трудовые показатели награждал боевыми регалиями». Зате грабував він, як і його покровитель Жуков. Крім золота, дорогоцінного каміння, вдома у нього і його дружини Русланової знайшли 132 полотна відомих художників: Нестерова – 4 картини, Маковського – 7, Шишкіна – 5, Рєпіна – 4, 3 – Айвазовського, по 2 – Серова і Врубеля, по 1 – Верещагіна, Васнецова, Сурікова, Левітана, Брюловатошо. Для цієї парочки мистецтвознавець І. Грабар вимінював ці безцінні полотна в блокадному Ленінграді за склянку пшона і буханець хліба. Маючи завдяки Жукову

3 квартири, 2 дачі, 3 машини, золото, Крюков до цього всього ще і награвував у німців 78 віконних шпінгалетів і 44 велосипедних насоси. Крім того, він не погребував ще і вкрасти 140 шматків мила, 47 банок гуталіну і 50 шнурків для взуття [11, с. 18]. Отакими були полководці сталінської школи насправді, а не такими, як їх подавали міфотворці. Міфи про хід війни, роль Сталіна і КПРС, творилися сталінськими ідеологами з самого її початку і до закінчення. Чи то міфи про О. Матросова чи М. Гастелло, який направив свій літак в колону танків (насправді в німецьку зенітну батарею), насправді здійснив це капітан О. Маслов і його екіпаж 26 червня 1941 року, а літак Гастелло «ушел в неизвестном направлении» [12, с. 143 – 150]. Правда була встановлена у 1951 р., коли відбулося перепоховання останків льотчиків. Гастелло і членів його екіпажу Бурденюка, Скоробагатого, Калініна, а насправді у братській могилі експертиза виявила останки Маслова і членів його екіпажу Балашова, Бейскбаєва, Реутова. Натомість міф про Гастелло і його екіпаж живе і понині.

Сталінські міфи й завершення війни, нібито «блискуча» битва за Берлін (за нього віддали своє життя близько 1 млн наших воїнів, у основному з вини Сталіна, Жукова, Конєва чи встановлення прапора над рейхстагом, що пов'язують виключно з іменами Єгорова і Кантарії, замовчуючи роль українця Береста, – все це теж оповите суцільними міфами і символами.

Російська пропаганда, особливо нині, коли путінська Росія веде війну на Сході України, робить все можливе, щоб або принизити або замовчати героїчну роль України і українців у Другій світовій війні. Хто ж ці міфотворці!? Основним джерелом для міфів, крім пропагандистів всіх мастей, продажних істориків, філософів, політологів, сталіністів, були і нині є ще живі колишні трибунальщики, бійці загороджувальних загонів, розстрільних команд, інтенданти всіх мастей, політпрацівники.

Автор, закінчуючи статтю, хоче навести діалог з одним таким персонажем кілька років тому. Це член розстрільної команди, симпатичний, ввічливий, люб'язний дідусь С.Л. Ушеров. Судячи з орденських колодок, я вважав його фронтовиком-окопником. І коли запитав його, за які подвиги він отримав бойові ордени і медалі, фронтовик сказав, що служив у розстрільній команді. На запитання, скількох же ви розстріляли, гордо відповів: «По-разному. Бывало, в день по десять-двадцать человек, бывало меньше. Я тогда молодой был, нервы имел крепкие» [13].

Немало таких сучасників війни ще живі, адже вони зберегли здоров'я або взагалі не мали важких поранень і нині спотворюють й отруюють свідомість сучасників міфічними спогадами про страшну трагедію... Завжди пам'ятаймо це.

Література

1. Король В.Ю. Історія України, 2-ге вид., доп. – К., 2008.
2. Король В. Так починався визвольний похід // Голос України. – 2009. – 12 вересня.
3. Волкогонів Д.А. Триумф і трагедія / Политический портрет И.В. Сталина. – В 2-х книгах. – Кн. II. – М., 1990.
4. Король В.Ю. Втрачене, але не забуте: З історії пам'яток церковної архітектури Київщини. – К., 2006.

5. Профіль. – 2010. – № 18 –19.
6. Король В.Ю. Трагедія військовополонених на окупованій території України в 1941 – 1944 роках. – К., 2002.
7. Король В.Ю. «Для кого війна, а для кого мати рідна» (маловідомі сторінки Великої Вітчизняної війни) // Історія в школі. – 2012. – № 5 –6.
8. Король В.Ю. Історія України. – К., 2008.
9. Король В.Ю. «Для кого війна, а для кого мати рідна».
10. Там само.
11. Там само.
12. Непомнящий Н.Н. Сто великих тайн Второй мировой. – М., 2006.
13. Факты. – 2011. – 29 июля.

УДК: 37.015.31:[7.01:111.852]

*Світлана Зубченко
Сергій Горохов*

Українське образотворче мистецтво як засіб національно-патріотичного виховання особистості

Розглядається українське образотворче мистецтво як засіб національно-патріотичного виховання свідомої особистості, патріота, активного громадянина сучасного демократичного суспільства.

Ключові слова: *українське образотворче мистецтво, засоби національно-патріотичне виховання, особистість.*

Ukrainian consider art as a means of national-patriotic education of the conscious personality, patriot, active citizens of modern democratic society.

Key words: *Ukrainian art, means the national- patriotic upbringing, personality.*

Сучасний етап розвитку українського суспільства ставить нові вимоги перед особистістю, що формується, це передбачає ефективне використання наявних і розробку нових засобів, форм і методів якісного вдосконалення системи національного виховання в Україні. Оптимізація системи національного виховання пов'язана з побудовою такої суспільної практики, яка б спрямовувала розвиток суб'єктивного світу особистості, сприяючи повноцінному засвоєнню нею морально-етичних норм, духовних потреб, патріотичних настанов, громадянських принципів, гуманістичних ідеалів, національних та загальнолюдських цінностей [5, с. 347 – 352.].

Українське національне виховання, враховуючи вимоги часу, має базуватися не тільки на принципах природовідповідності та культуровідповідності, які були системно розроблені українськими філософами і педагогами (Г. Сковородою, К. Ушинським, С. Русовою, В. Сухомлинським та ін.), але й на принципі аксіологічної відповідності, адже сучасне національне виховання особистості не може перебувати поза аксіологічним виміром. Принцип аксіологічної відповідності національного виховання особистості вимагає дотримання наступних вимог: 1) єдності й рівноправності всіх ціннісних систем; 2) взаємозбагачення і